

Dante in de *Decamerone*

Over de invloed van Dante en zijn *Divina Commedia*
op Boccaccio's *Decamerone*

Iri de Ruijter 3235459
Universiteit Utrecht, Literatuurwetenschap
Juni 2011

Inhoudsopgave

Inleiding

1. Het leven van Giovanni Boccaccio en zijn *Decamerone*

1.1 Giovanni Boccaccio

1.2 De *Decamerone*

2. Het leven van Dante Alighieri en zijn *Divina Commedia*

2.1 Dante Alighieri

2.2 *La Divina Commedia*

3. Boccaccio en zijn Dante-studies

4. Dante in de *Decamerone*

4.1 Taalgebruik

4.2 Ondertitel *Decamerone*

4.3 Fortuna

4.4 Opbouw

4.5 Fiametta en Beatrice

4.6 Nog meer Dante

5. Verschillen tussen de werken

5.1 Taalgebruik

5.2 Kijk op religie

5.3 Personages

5.4 Waarom deze verschillen?

Conclusie

Bibliografie

Inleiding

Om zich te vestigen als een auteur, moest Giovanni Boccaccio de confrontatie aangaan met twee grote dichters uit zijn tijd, namelijk Dante Alighieri en Francesco Petrarca. Boccaccio, Dante en Petrarca zijn drie van de grootste schrijvers van de veertiende eeuw. De werken die zij hebben geschreven zijn van groot belang geweest voor tientallen generaties auteurs na hen. Boccaccio's *Decamerone* en Dante's *La Divina Commedia* zijn twee toonaangevende werken uit de Italiaanse Literatuurgeschiedenis.

Dante heeft zijn *Divina Commedia* geschreven aan het begin van de veertiende eeuw, Boccaccio's *Decamerone* volgde wat later, namelijk aan het einde van de veertiende eeuw. Dante schreef zijn werk in zijn eigen volkstaal, Toscaans, waardoor hij een groot publiek kon bereiken. Ook koos hij voor een onderwerp dat het middeleeuws publiek aansprak, namelijk het geloof in God, hemel, hel en alles wat daarbij hoort. Op dit gebied bleef hij dus dicht bij de middeleeuwen. "Hoewel Dante's wereldbeeld in grote lijnen overeenkomt met dat van de Middeleeuwen in het algemeen, bevat het ook elementen die van de dichter zelf afkomstig zijn." (Van Dooren 1999: 51) Toch bracht hij dus ook eigen elementen in de tekst. Met zijn geocentrische voorstelling van de kosmos sloot hij aan bij de authentieke ideeën van Ptolemaeus, maar wat hij zelf nog aan dit wereldbeeld toevoegde, waren zijn ideeën over het ontstaan van de hel en de louteringsberg, namelijk dat deze ontstaan zouden zijn door het neerstorten van Lucifer.

De *Decamerone* was een vernieuwender werk dan de *Divina Commedia*. Dit blijkt uit de verschillende thema's die aansluiting vonden bij de modernere denkbeelden uit die tijd, maar ook uit het concept van de raamvertelling. De raamvertelling op zich was niet iets nieuws, maar het concept van een groep mensen die elkaar vermaken door verhalen te vertellen was wel iets nieuws en unieks. De meeste literatuur uit de middeleeuwen sluit aan bij bepaalde tradities en de normen en waarden die in die tijd golden, zoals ook Dante met zijn *La Divina Commedia* heeft gedaan. Hij was dan met zijn *Divina Commedia* wel enigszins vernieuwend. Dit omdat hij zijn eigen draai gaf aan de bestaande middeleeuwse opvattingen, zoals die van het geocentrische wereldbeeld en omdat hij zich niet beperkte tot het beschrijven van de hel, maar ook de louteringsberg en de hemel in zijn werk meenam. Toch hebben de middeleeuwse elementen in zijn werk de overhand. Dante leefde in de late middeleeuwen en sloot met zijn werk een traditie af. Er waren al zoveel beschrijvingen van de bovennatuurlijke wereld. Dante deed dit nog één keer met zijn *Divina Commedia* en Boccaccio was degene die compleet een einde maakte aan de middeleeuwse tradities. Boccaccio leefde in een tijd van vernieuwing en in de tijd van de overgang van de middeleeuwen naar de Renaissance en dit is terug te zien in zijn werk.

Er bestaat dan ook geen ander literair werk waarin de veelvormige en turbulente dertiende eeuw, het herfsttij der mediterrane Middeleeuwen, indringender en rijker geschakeerd tot leven komen dan juist in de *Decameron*. Het werk weerspiegelt de belangrijke sociale verschuivingen die er in die tijd in Italië en elders optreden. (Van Dooren: 112)

Boccaccio's houding ten opzichte van Dante is zowel vererend, als kritisch. Aan de ene kant is er dus sprake van bewondering voor Dante. Dit zien we niet alleen terug in de werken zelf, waar we aan Dante herinnerd worden door bijvoorbeeld de Florentijnse taal, verwijzingen naar personages, overkoepelende thema's etcetera, maar ook aan het enthousiasme waarmee Boccaccio Dante's werk

bekend probeerde te maken. Aan de andere kant oefent Boccaccio ook (milde) kritiek uit op Dante, maar deze heeft meer betrekking op zijn leven dan op zijn werken. Van Dooren zegt hierover dat Boccaccio niet begreep hoe Dante zich ooit met politiek heeft kunnen inlaten. Ook de beslissing van Dante om te gaan trouwen vond hij volstrekt onbegrijpelijk. (Van Dooren 1999: 117) Dante's voorbeeld is van fundamenteel belang geweest voor Boccaccio. In Boccaccio's latere werken is het erg duidelijk dat hij probeert Dante na te streven. Ook Petrarca heeft invloed gehad op Boccaccio. Petrarca veroverde hem met zijn humanistische ideeën op het gebied van onder andere de klassieke Oudheid en de bijbel en het christendom, maar desondanks is Boccaccio toch ook altijd trouw gebleven aan zijn bewondering voor Dante. In de latere werken van Boccaccio, de Dante-studies, komt deze bewondering voor Dante sterk naar voren. Ook hier zal ik later in deze scriptie verder op ingaan, maar ik wil me in de eerste instantie richten op de invloed die Dante en zijn *La Divina Commedia* hebben gehad op de *Decamerone*.

Vanzelfsprekend zijn er natuurlijk ook genoeg verschillen tussen de *Decamerone* en de *Divina Commedia*. Zou Boccaccio zich op deze manier hebben willen afzetten tegen Dante? De hoofdvraag luidt dan ook: In hoeverre zijn er in Boccaccio's *Decamerone* invloeden van Dante en zijn *La Divina Commedia* terug te vinden?

Om een antwoord op deze vraag te krijgen, zal ik eerst de twee schrijvers en hun werken beschrijven. Daarna wil ik wat meer informatie geven over Boccaccio's Dante-studies. Dan volgt het belangrijkste gedeelte van de scriptie waar ik me wil concentreren op de invloeden van Dante en zijn werk die ik in de *Decamerone* heb terug gevonden, maar ook op de verschillen tussen de twee teksten. Tenslotte probeer ik in mijn conclusie een antwoord te geven op de hoofdvraag.

1. Het leven van Giovanni Boccaccio en zijn *Decamerone*

1.1 Giovanni Boccaccio

Giovanni Boccaccio leefde van 1313 tot 1375. Hij is geboren en gestorven in Certaldo. Zijn vader is de koopman en geldhandelaar Boccaccio di Chellino en zijn moeder is onbekend. Op jonge leeftijd, nog voor zijn veertiende, komt hij terecht in de Arno-stad, waar hij leert rekenen en schrijven en kennis maakt met de Latijnse en Italiaanse literatuur. In 1327 krijgt zijn vader werk aangeboden in Napels en ze verhuizen daar samen heen. Nadat hij zes jaar bankbediende is geweest, krijgt hij van zijn vader eindelijk toestemming om te gaan studeren. Hij kiest voor de studie canoniek recht, maar dit schenkt hem niet de voldoening die hij zoekt en na een aantal jaren stopt hij hier dan ook mee.

Hij gaat zich zelfstandig verdiepen in de literatuur en leest en bestudeert een enorme verscheidenheid aan schrijvers, dichters, geleerden en filosofen. Dit ging Boccaccio goed af. Ondertussen komt hij ook in contact een aantal belangrijke en invloedrijke personen, zoals de dichter Cino da Pistoia en mensen die hij leert kennen aan het hof van Anjou. Deze hebben een grote invloed gehad op zijn intellectuele ontwikkeling.

Boccaccio wordt gedreven om ook zelf te gaan schrijven. Zo schreef hij onder andere *Filostrato* (1335), *Ficcola* (1336-1338) en *Teseida* (1339-1341). Boccaccio wordt rond dezelfde tijd verliefd op Maria d'Aquino, een onwettig dochter van koning Robert van Anjou. In zijn werken geeft hij haar de naam Fiametta. Omstreeks 1340 komt Boccaccio in financiële problemen en vertrekt hij weer naar Florence. Dit vindt hij verschrikkelijk en in een brief aan een vriend schrijft hij hierover: "Niccolla, ... I am writing you nothing about my being in Florence unwillingly, for that would have to be written with tears rather than ink." (Branca 1976: 56) Desondanks blijft hij zijn literaire activiteiten voortzetten. In deze periode schrijft hij *Comedia della Ninfe* (1341-1342), *Amarosa Visione* (1342), *Elegia de madonna Fiametta* (1343-1344) en *Nimfale fiesolano* (1344-1346).

Omstreeks 1348 breekt er een pestepidemie uit, waaraan Boccaccio's vader en stiefmoeder overlijden. Deze pest is voor Boccaccio de aanleiding om de *Decamerone* te schrijven. Zijn reputatie als dichter en geleerden was inmiddels zodanig toegenomen dat mensen hem bewonderden en respecteerden. Hij vervulde verschillende diplomatieke missies in opdracht van het stadsbestuur en in deze periode maakte Boccaccio kennis met Francesco Petrarca. Deze heeft een grote invloed op Boccaccio en er ontstaat een vriendschap voor het leven. Petrarca stimuleert Boccaccio om zich te verdiepen in het humanisme en daardoor leert hij veel nieuwe mensen kennen. Hoewel Petrarca en de humanisten grote voorstanders waren van het klassiek Latijn, schrijft Boccaccio toch vooral in het Grieks. In 1362 raakt Boccaccio in een morele en religieuze crisis en neemt zich voor zijn eerdere verhalen in het vuur te gooien en zich nog slechts aan vrome werken te wijden. Door tussenkomst van Petrarca ziet hij hier uiteindelijk toch weer vanaf als deze hem er op wijst dat "er geen conflict bestond tussen aan de ene kant literatuur en wetenschap en aan de andere kant geloof en godsdienst". (Van Dooren 1999: 104)

In de laatste jaren van zijn leven woont Boccaccio afwisselend in Certaldo en Florence. Hij verlaat Certaldo niet vaak meer, behalve om zijn vriend Petrarca te bezoeken of voor het vervullen van diplomatieke opdrachten. Hij wijdt zich vooral aan de antieke schrijvers en wilde het erfgoed van de klassieke cultuur verbreiden. Hij schrijft een viertal hoogstaande werken in het Latijn. Hierna staat Boccaccio's leven in het teken van zijn Dante-studies. In 1373 geeft hij in Florence een aantal publieke colleges over de *Divinia Commedia* en ook schrijft hij een biografie over Dante, *Trattatello in laude di Dante (Vita di Dante)*. Hij zette zich enthousiast in voor de colleges over de *Divina Commedia* en heeft dit ook een aantal maanden gedaan, tot hij door zijn zwakker wordende gezondheid hiermee moest stoppen. Hij vertrok terug naar Certaldo en stierf, niet lang daarna, in 1375.

1.2 de *Decamerone*

De betekenis van de titel *Decamerone* is 'het boek der tien dagen'. Het boek is een verzameling van honderd verhalen die in tien dagen (vandaar dus de titel) verteld worden. Gedurende tien dagen vertellen tien vrienden elkaar iedere dag tien verhalen. Deze groep jonge mensen, ook wel de *Brigata* genoemd, bestaat uit zeven vrouwen genaamd Pampinea, Filomena, Neifile, Fiametta, Elissa, Lauretta en Emilia en drie mannen genaamd Filostrato, Dioneo en Panfilo. Vanwege de pest zijn zij Florence ontvlucht en hebben zich in de heuvels teruggetrokken. Boccaccio begint zijn *Decamerone* met een uitgebreide beschrijving van de situatie die op dat moment in Florence heerst. Overal heerst dood en verderf en de inwoners die nog leven zijn wild van verdriet. Sommige sluiten zich op, anderen gaven zich toe aan iedere begeerte die ze hadden en sommige besloten zelfs te vluchten, zo ook de *Brigata*. Boccaccio beschrijft de ontmoeting van de groep vrienden en hun plan om naar een buitenverblijf in de heuvels te vertrekken. Ze brengen daar hun tijd door met zingen, dansen, wandelingen en spelletjes. Ze spreken met elkaar af dat elke dag een andere persoon 'koning' of 'koningin' van de dag wordt. Deze mag dan bepalen wat ze die dag zullen doen om elkaar bezig te houden. Pampinea is de eerste dag koningin, zij stelt voor om elkaar verhalen te gaan vertellen.

Maar als jullie mij daarin willen volgen, zullen we het heetste deel van de dag niet doorbrengen met spelen, wat toch altijd een van de partijen in een slecht humeur brengt zonder dat het de andere en de toeschouwers veel genoegen bezorgt, maar met vertellen, iets waaraan niet alleen de verteller maar het hele gezelschap plezier kan beleven. (Boccaccio 2006: 25)

Dit vindt iedereen zo'n goed plan dat ze iedere dag verhalen gaan vertellen. De koning of koningin bepaalt dan wat het thema van de verhalen zal zijn en iedereen vertelt een verhaal dat aansluit bij dat thema. Het thema van dag twee is bijvoorbeeld 'gevaarlijke avonturen met een goede afloop' en het thema van dag zes is 'het ontsnappen aan een moeilijke situatie door een gevat antwoord te geven op het kritieke moment.

De *Decamerone* is een raamvertelling. Een raamvertelling of kadervertelling is een techniek waarbij een verhaal als "een omlijsting een of meerdere andere verhalen omsluit of althans inleidt." (van Gorp e.a. 2007: 247) Een verhaal begint met een bepaalde situatie. Een van de personages in dit verhaal begint een verhaal te vertellen. Zo ontstaat er dus een tweede verhaal, ingekaderd in het eerste verhaal. In principe

zou je zo eindeloos door kunnen gaan, dat in het tweede verhaal weer een van de personages een verhaal vertelt, en in zijn verhaal weer een ander verhaal verteld wordt. Meestal blijft het echter bij twee lagen: het eigenlijke verhaal en het ingekaderde verhaal. Het kader van de *Decamerone* is dus het verhaal van de pest in Florence en de tien jonge mensen die met elkaar in een landhuis gaan wonen. De honderd verhalen die zij elkaar vervolgens vertellen, zijn de ingekaderde verhalen, dus de tweede laag. Het raamwerk van de *Decamerone* bestaat dus uit twee lagen. Het mooie van deze constructie is, dat de verhalen die de personages vertellen, allemaal apart te lezen zijn, maar toch samen deel uitmaken van een grotere eenheid.

De *Decameron* – in de literatuurgeschiedenis hét voorbeeld van een raamvertelling – bezit een meesterlijk uitgewerkt kader dat ervoor zorgt dat de afzonderlijke verhalen niet los van elkaar staan, maar deel uitmaken van een grotere eenheid, die daardoor tot een soort van levend organisme wordt. [...] Het vertelkader schept door de hoofse en idyllische sfeer die het ademt een ironische distantie tot het dikwijls lichtzinnig of schokkend realisme van de verhalen zelf. (Van Dooren 1999: 110)

Een ander belangrijk aspect van de *Decamerone* zijn de steeds terugkerende hoofdthema's liefde (Amor), het Fortuin (Fortuna) en het vernuft (Ingegno). Eerder heb ik de dagelijkse thema's al behandeld, maar deze terugkerende hoofdthema's lopen echt als een rode draad door heel het boek heen. Volgens Boccaccio zijn deze drie krachten de oorzaak voor allerlei gebeurtenissen in het menselijk leven. In elk van de honderd verhalen komen een of meer van deze thema's voor. In dag twee en drie staat het fortuin centraal, dag vier en vijf draaien om de liefde en dag zes, zeven en acht om het vernuft. Op sommige dagen staat dus niet echt één thema centraal, maar komen de thema's wel aan bod. Het begrip liefde wordt in de *Decamerone* heel breed opgevat. Vurige liefde, lust en verlangens, maar ook oppervlakkige liefde, vriendschap en vreemdgaan. Behalve de liefde, komt ook het vernuft expliciet naar boven. De personages maken steeds slimme opmerkingen en beslissingen om de situaties te verbeteren. Net als de liefde komt ook het vernuft in allerlei soorten en maten terug: listen, sluwheid, wijsheid en ga zo maar door. Dan is er ook nog het fortuin, ofwel het lot. Dit speelt in elk verhaal een rol en maakt dat personages in gelukkige of ongelukkige situaties terecht komen. Deze drie hoofdthema's leven als het ware een eigen leven. Ze draaien om elkaar heen, zijn met elkaar in conflict of gaan juist heel goed samen. Dit wordt in het volgende citaat heel duidelijk verwoord:

De kern waar het in alle verhalen om draait, is 's schrijvers impliciete overtuiging dat de intelligentie de motor is van het menselijk handelen, en dat de mens dankzij de kracht van zijn denken in staat is alle door het lot opgeworpen barrières te nemen en alle door zijn begeerte gestelde doelen te bereiken. (van Dooren 1999: 113)

Ondanks de eenheid die de *Decamerone* bezit, zowel door de structuur als de steeds terugkerende thema's, zijn alle honderd verhalen toch heel verschillend. Ze hebben allemaal een eigen opzet, eigen personages en een eigen toon. Sommige verhalen zijn heel speels en sprookjesachtig, terwijl andere heel realistisch en streng kunnen zijn. Er zijn grappige verhalen, maar ook hele tragische verhalen en soms zijn verhalen zowel grappig en tragisch tegelijk. Alles is mogelijk.

2. Het leven van Dante Alighieri en zijn *Divina Commedia*

2.1 Dante Alighieri

Dante Alighieri leefde van 1265 tot 1321. Hij werd geboren in Florence en stierf in Ravenna. Over zijn leven is eigenlijk erg weinig bekend. Er is niet één oorspronkelijke bladzijde of regel uit de *Divina Commedia* of welk ander werk dan ook aan ons overgeleverd. Dante stamt af van een invloedrijke Florentijnse familie. Zijn moeder sterft nog voor zijn tiende levensjaar, waardoor Dante samen met een broer en twee zusjes opgroeit bij een stiefmoeder. Hij krijgt les in de traditionele vakken van het trivium (grammatica, retorica en dialectiek) en het quadrivium (rekenkunde, meetkunde, muziek en astronomie). Hij komt al vroeg in contact met andere dichters, omdat hij al op jonge leeftijd zelf schrijft. Een van de dichters met wie hij in contact komt is Guido Cavalcanti, die een van de beste vrienden van Dante wordt. Tegen zijn twintigste schrijft Dante zijn eerste lyrische gedichten.

Dante's grote liefde, Beatrice, is een enorme inspiratiebron voor hem geweest. Wie was deze Beatrice? Volgens Boccaccio, die een biografie over Dante schreef, is haar echte naam is Bice Portinari. Ze ontmoeten elkaar op een dag in mei in het jaar 1275, wanneer Dante negen jaar oud is. Wanneer Dante achttien jaar oud is, ziet hij haar opnieuw en vanaf dan is hij verliefd op haar. Hij schrijft vol liefde over haar in zijn werken, ook al is ze met iemand anders getrouwd. Beatrice komt helaas op vroege leeftijd te overlijden. Dante maakt vervolgens een periode van grote neerslachtigheid door en zijn werk ligt enige tijd stil. Om troost te vinden, stort hij zich op de studie. Hij bestudeert filosofie en de Latijnse, Provençaalse en Italiaanse poëzie. Deze studie vormt, samen met zijn talent natuurlijk, de basis van zijn poëtische genialiteit. Wanneer hij zijn verdriet een plaats heeft gegeven, stort hij zich weer op het dichten. Het lijkt alsof Dante vanaf dat moment als het ware herboren is en hij ontwikkeld een totaal andere schrijfstijl. Maria Rosa Menocal zegt hier het volgende over:

“...Beatrice dies, and with her, for that young poet, so does inspiration. Without the absent object of desire, the young man is left without song – but he will not give in to such a fate. And it is Beatrice's death that provokes the realization that there is more to both life and poetry than that, than desire never fulfilled, than poetry that is its own center. (Menocal 1991: 12)

Enkele jaren na het overlijden van Beatrice stelt Dante zijn *Vita Nuova* (1292-1293) samen uit al eerder geschreven poëzie, dit boek is een lofzang op Beatrice. De *Vita Nuova* wordt gezien als het hoogtepunt van een nieuwe manier van dichten, door Dante zelf *dolce stil novo* genoemd. Dit is een combinatie van de hoofse liefde van de Provençaalse troubadours en die van de traditionele dichtwerken, zoals de Maria-verering. Vrouwen worden in deze stroming opgehemeld en gezien als engelen en geschenken van God.

Tijdens zijn studiejaren trouwt Dante met de Florentijnse Gemma Donati en krijgen zij samen drie kinderen. In de loop der jaren wordt Dante steeds actiever op het gebied van politiek. In 1300 maakt hij korte tijd deel uit van het Witte stadsbestuur. Hij mengt zich in de interne politiek en probeert zijn invloed te vergroten. “De stad werd in die periode verscheurd door partijtwisten tussen de Witten en de Zwarten: de Witten onder leiding van Vieri dei Cerchi streefden naar een vrij en onafhankelijk Florence,

de Zwarten zochten onder leiding van Corso Donati aansluiting bij de kerk.” (Van Dooren 1999: 44) Wanneer de Zwarten de overhand krijgen, is Dante een van hun eerste slachtoffers en wordt uit de stad verbannen.

Tijdens zijn verbanning verblijft hij in onder andere Verona, Arezzo, Padua, Venetië, Genua, Milaan en Parijs en neemt hij zijn literaire werkzaamheden weer op. Tussen 1304 en 1307 schrijft hij twee belangrijke werken, namelijk *De vulgari eloquentia* en *Convivio*. Rond die tijd begint hij ook aan zijn belangrijkste werk, de *Divina Commedia*. Hij voltooit de *Divina Commedia* in 1320. Dante overlijdt in 1321 op zesenvijftigjarige leeftijd.

2.1 *La Divina Commedia*

De betekenis van de titel *Divina Commedia* is ‘de goddelijke komedie’. Deze titel is niet door Dante zelf gekozen. Wanneer hij naar zijn werk verwijst noemt hij dit *commedia*, een term die in de middeleeuwen werd gebruikt voor een werk dat een droevig begin en een vreugdevol einde had. De toevoeging *divina* is te danken aan Boccaccio. Met deze term wilde hij zijn bewondering voor het werk uitdrukken.

De *Divina Commedia* is een omvangrijk dichtwerk dat bestaat uit drie delen (Hel, Louteringsberg, Hemel), die elk uit drieëndertig canto’s bestaan, die weer uit drieregelige coupletten (terzinen) van drieëndertig lettergrepen zijn opgebouwd. Over de compositie is dus uitgebreid nagedacht. Ook in het rijm komt dit getal drie weer terug, het rijm is namelijk een drieslag (*terza rima*). Dante hechtte veel waarde aan getallen, de belangrijke getallen in zijn werk zijn drie en honderd. Drie symboliseert de Drie-eenheid. Het totaal aantal canto’s (inclusief het inleidingscanto) is honderd en dit symboliseert de volmaaktheid. We zien deze mathematische opzet in heel het werk terug.

In de *Divina Commedia* komen meer dan achthonderd personages voorbij. Een deel van hen neemt werkelijk deel aan het verhaal, terwijl anderen slechts genoemd worden. Veel van de personages zijn historische figuren uit de bijbel, klassieke Oudheid en de Middeleeuwen.

Het thema van de *Divina Commedia* is een reis door het hiernamaals. Dante zelf is zowel de hoofdpersoon als de verteller. Hij beschrijft een denkbeeldige reis die hij maakt door de drie rijken van het hiernamaals, namelijk de hel, de louteringsberg en de hemel/het paradijs. Tijdens deze reis wordt hij vergezeld door de dichter Vergilius, zijn geliefde Beatrice en de mysticus Bernardus van Clairvaux. Zoals in de inleiding al is gezegd had Dante een geocentrisch, ptolemeïsch wereldbeeld. De aarde is hier het middelpunt van het heelal en de sterren en hemellichamen draaien daaromheen. In de *Divina Commedia* is de aarde in twee helften verdeeld. Het noordelijk halfrond is het bewoonde deel, waarvan Jeruzalem het middelpunt is en het zuidelijk halfrond is het onbewoonde deel. Toen God de opstandige engel Lucifer uit de hemel gooide, belandde hij op het noordelijk halfrond en daaronder ontstond de diepe afgrond van de hel. Aan de andere kant hiervan rees de louteringsberg op. Op de top van de louteringsberg bevindt zich het aards paradijs, bestaande uit de negen hemelsferen.

Dante begint zijn reis in de trechtervormige hel, vergezeld door Vergilius. Hij moet eerst door de toegangspoort, die het volgende opschrift heeft:

Door mij gaat men binnen in de stad van pijn, door mij gaat men naar het eeuwig lijden, door mij gaat men tot de mensen die verloren zijn. Rechtvaardigheid bewoog mijn hoge Maker: ik ben het werk van de goddelijke Macht, de hoogste Wijsheid en de eerste Liefde. Al wat vóór mij werd geschapen was eeuwig, en ook ik blijf eeuwig voorbestaan. Laat varen alle hoop gij die hier binnentreedt. (Dante 2010: 50)

Hierdoor wordt dus al duidelijk wat voor plaats deze hel is. In de hel bevinden zich de verdoemden die hun straf ondergaan zonder hoop op redding. De verdoemden zijn verdeeld over negen kringen op basis van de aard van hun zonden. Dante daalt af in de hel en tijdens deze afdaling praat hij met verschillende zondaars. Ook komt hij monsters, duivels en andere moeilijkheden tegen die hij moet zien te overwinnen en op het diepste punt komt hij Lucifer zelf tegen.

Vanuit de hel gaat Dante door naar de louteringsberg. Hier bevinden zich de zondaars die boete doen en zo gelouterd kunnen worden van hun zonden, waarna ze het paradijs mogen betreden. De louteringsberg is ingedeeld volgens de zeven hoofdzonden: trots, afgunst, toorn, traagheid, hebzucht, vraatzucht en lust. Tijdens zijn klim voert hij ook hier weer gesprekken met de zielen.

Bovenaan de louteringsberg is het aards paradijs, waar Dante afscheid neemt van Vergilius. Zijn taak wordt overgenomen door Dante's geliefde Beatrice. Samen stijgen ze omhoog van sfeer naar sfeer en tijdens dit opstijgen ontmoet Dante weer verschillende zielen met wie hij diepgaande gesprekken voert. Uiteindelijk bereikt Dante de hoogste hemel, het Primum Mobile, waar Bernardus van Clairvaux Beatrice overneemt. Hij ziet Maria, Jezus en zelfs God.

3. Boccaccio en zijn Dante-studies

Nadat Boccaccio zijn meesterwerk de *Decamerone* heeft afgerond, is zijn literaire leven nog niet voorbij. Zijn eerste prozawerk waar hij na de *Decamerone* aan begint is de *Corbaccio*. Het is een satire van ongeveer honderd bladzijden lang. Het gaat over een vrouw die Boccaccio's avances heeft afgeslagen omdat ze hem te oud en van te lage komaf vindt. Het is een bitter en haatdragend werk, vol met vrouwenhaat. Het is geschreven in een totaal andere stijl dan de *Decamerone*. Zo bevat het veel pathos ("wat iemand overkomt, emotie, gevoel" (van Gorp e.a. 2007: 349)) en retoriek. Van Dooren zegt dat het enige positieve van de *Corbaccio* is, dat Boccaccio hier uitspreekt dat hij zich voortaan slechts nog zal wijden aan de studie van de letteren. (Van Dooren 1999: 116) Vanaf dan richt Boccaccio zich dus alleen nog op de studie van de letteren en op twee onderwerpen in het bijzonder, namelijk de klassieke oudheid en de poëzie van Dante.

De grootste bewonderaar die Dante heeft gehad, was Boccaccio. Boccaccio heeft zijn leven lang belangstelling en bewondering voor Dante getoond. We zien dit in verschillende van zijn werken terug. De *Amorosa visione* is het eerste werk waarin we deze adoratie voor Dante kunnen vinden. Dit is een verhalend gedicht dat werkelijk vol zit met echo's van de *Divina Commedia*. Zo is het bijvoorbeeld net als de *Divina Commedia* in terza rima geschreven. Ook zien we Boccaccio's bewondering voor Dante terug in de *Decamerone*, waar ik later nog uitgebreid op terugkom, maar in de Dante-studies zien we deze bewondering het sterkst terug. Voordat we naar Dante's invloeden in de *Decamerone* gaan kijken, wil ik eerst deze Dante-studies bespreken.

Boccaccio begint omstreeks 1355 een onderzoek naar Dante. Hij benadert mensen die Dante persoonlijk hebben gekend en probeert zo informatie over Dante als persoon in te winnen. Eindeloos bestudeerd hij de *Divina Commedia* en Dante's andere geschriften. Hij verzamelt alle informatie over Dante die er maar te verzamelen valt en zet dit ook op schrift. Hij schrijft uiteindelijk twee boeken over Dante, namelijk een biografie (*Trattatello in laude di Dante*, later *Vita di Dante*) en een commentaar op de *Divina Commedia* (*Esposizioni sopra la Comedia di Dante*). De werken lopen over van bewondering voor Dante en kritiek is nauwelijks aanwezig. Met de *Esposizioni* probeert hij de *Divina Commedia* toegankelijker te maken voor het gewone publiek. Hij brengt op een begrijpelijke manier, door middel van zijn eigen uitleg en aantekeningen, de belangrijkste opvattingen van de *Divina Commedia* naar voren. *Vita di Dante* is niet alleen een eerbetoon aan Boccaccio, maar ook een poging om het goddelijke dichterschap van Dante te begrijpen. Boccaccio's doel met zijn Dante-studies is om de herinnering aan Dante en zijn werk levend te houden. Hij ziet Dante als "een niet te ervaren hoogtepunt van dichterlijke potentie" (Van Dooren 1999: 117) en dat wordt ook meer dan duidelijk in deze hulde aan Dante.

Boccaccio wordt gevraagd om een aantal lezingen over zijn Dante-werken te geven in Florence en hij stemt hiermee in. "This was the last great and courageous task which Boccaccio assumed, despite his precarious health and his increased distrust of city life." (Branca 1976: 182). De afspraak is dat Boccaccio deze lezingen een jaar lang zal geven. Vol enthousiasme begint hij aan zijn taak, beginnend met het voorbereiden van zijn lezingen in Certaldo. De eerste lezing vindt plaats op zondag 23 oktober 1373. Vanaf dan vinden de lezingen geregeld plaats gedurende een aantal maanden. De lezingen zijn ontzettend

populair in de culturele laag van de samenleving. Ondanks zijn steeds zwakker wordende gezondheid blijft Boccaccio trouw aan zijn taak.

Hoewel Boccaccio en zijn Dante-lezingen over het algemeen erg geliefd zijn, krijgt hij ook te maken met tegenstand. Branca wijdt hierover uit in zijn boek over Boccaccio. Hij zegt dat Boccaccio ontzettend enthousiast was over zijn lezingen en dit ook bleef, ondanks de tegenstand die hij kreeg. Hij kreeg tegenstand op allerlei verschillende gebieden: political and civil, cultural and theological, municipal and domestic, and even personal (from those who had seen themselves branded in the poem). (Branca 1976: 182) Zo is er bijvoorbeeld religieuze tegenstand omdat de inhoud van de lezingen in strijd zou zijn met het geloof en dat mensen hierdoor van het rechte pad zouden kunnen afwijken. Boccaccio wordt ervan beschuldigd iemand te zijn “who entertained a jealously aristocratic conception of literature, too often bound exclusively to the Latin tradition.” (Branca 1976: 185). Een van de dingen die gezegd wordt, is dat hij de Muzen prostitueert. Dit moet Boccaccio benauwd hebben omdat hij wist dat Dante zulke “vulgarizations” (Branca 1976: 185) geminacht zou hebben. Boccaccio was een trotse man en wanneer iemand commentaar had op hem of zijn werken voelde hij zich beledigd. Vooral zijn werken over Dante waren heilig en daar wilde hij zeker geen commentaar op krijgen. “Boccaccio reacted most strongly when he had the impression that Dante himself was misunderstood and mocked.” (Branca: 1976, 185) Boccaccio blijft zijn lezingen geven tot 1374 en dan stopt hij ermee. Voornamelijk vanwege zijn slechte gezondheid, maar waarschijnlijk ook deels vanwege de tegenstand die zijn lezingen opriep.

Deze Dante-studies zijn dus ontstaan door Boccaccio's bewondering voor Dante en deze bewondering is ook expliciet aanwezig in de literaire werken die Boccaccio over Dante heeft geschreven. In de *Decamerone* ligt het er allemaal niet zo dik bovenop, maar is de invloed van Dante juist onder de oppervlakte aanwezig en impliciet door het verhaal heen verweven. Hoe dan? Daar zal ik in het volgende hoofdstuk op in gaan.

4. Dante in de *Decamerone*

Nothing written by Boccaccio, from his earliest work of any length through the *Decamerone*, reflects the textual presence of any author so frequently as it does Dante. This is no less and no more than a fact. What follows is speculation. (Hollander 1997: 3)

Dat er invloeden van Dante in de *Decamerone* zijn terug te vinden is een feit, maar in hoeverre zijn deze invloeden terug te vinden? En waar zien we deze invloeden terug? In de opbouw? In het narratief? Op het taalniveau? Dat zijn vragen die in dit hoofdstuk beantwoord zullen worden.

4.1 Taalgebruik

Allereerst wil ik het taalgebruik in de *Decamerone* en de *Divina Commedia* bespreken. Beide teksten zijn geschreven in een idioom dat gebaseerd is op het Florentijns, namelijk het Toscaans. Het Toscaans is de Florentijnse volkstaal die gebruikt werd door de Florentijnse burgerij. Dat de werken in deze taal geschreven zijn, klinkt helemaal niet vreemd omdat zowel Dante als Boccaccio van Florentijnse afkomst waren, maar Dante was de eerste die in deze taal schreef. Hij schreef zijn *Divina Commedia* in deze volkstaal omdat hij een zo groot mogelijk publiek wilde bereiken. Hij was een voorstander van het hebben van één gemeenschappelijke volkstaal die boven alle dialecten zou staan. In deze Toscaanse volkstaal verwerkte hij het jargon en het specialistische taalgebruik van de elite. De hedendaagse Italiaanse taal is afgeleid van dit dialect, we kunnen Dante dus eigenlijk als een grondlegger van de Italiaanse taal beschouwen. Boccaccio's *Decamerone* is dus ook in dit dialect geschreven. Dit is geen toeval. Boccaccio heeft dit echt gedaan uit bewondering voor Dante. "For him to write in the Italian vernacular was, perforce, often to rewrite Dante." (Hollander 1997: 3) Op deze manier wordt de *Divina Commedia* dus op een subtiele manier in de *Decamerone* weerspiegeld.

4.2 Ondertitel *Decamerone*

Met de ondertitel, *Prencipe Galeotto*, van de *Decamerone* heeft Boccaccio een expliciete verwijzing gemaakt naar Dante's *Divina Commedia*. Robert Hollander, een ware Boccaccio en Dante specialist, zegt hierover: "We need to read no further than the subtitle, *Prencipe Galeotto*, to understand that the *Commedia* is to be taken as analogous to the *Decameron* in some respect." (Hollander 1997: 23) Boccaccio verwijst met deze ondertitel naar Francesca da Rimini, een personage in canto 5 van de *Divina Commedia*. Francesca da Rimini is de dochter van de heer van Ravenna, Guido da Polenta. Guido da Polenta was in oorlog met de familie Malatesta. Toen er vrede werd gesloten, wilde Guido deze vrede verzekeren door zijn dochter te laten trouwen met de oudste zoon van de Malatesta familie, Giovanni Malatesta. Giovanni was een dappere en goede man, maar ook misvormd, invalide en lomp. Guido wist dat zijn dochter een huwelijk met Giovanni zou weigeren en daarom liet hij Francesca denken dat ze met Giovanni's knappe broer Paolo zou trouwen. Francesca werd verliefd op Paolo en kwam er pas na het huwelijk achter dat ze met Giovanni was getrouwd in plaats van met Paolo. Doordat Paolo en Francesca samen het verhaal van Lancelot en Guinevere lezen worden ze verleid en bedrijven zij de liefde. Ze worden betrapt door

Giovanni en hij vermoord hen. Het verhaal dat ze lezen wordt ook wel Gallehault genoemd. Gallehault was een van de ridders van de ronde tafel van koning Arthur en zou de enige ridder zijn geweest die door zijn goedheid, onschuld en zuiverheid de heilige graal heeft kunnen vinden. “Het boek en degene die het schreef brachten ons tot elkaar..”(Dante 2010: 60). Wanneer Paolo en Franscesca in het boek lezen dat Lancelot en Guinevere overspel plegen, moedigt dit hen aan om dit ook te doen. Gallehault, het boek, zou dus de aanleiding zijn voor het overspel tussen Paolo en Francesca. Waarom heeft Boccaccio zijn *Decamerone* deze ondertitel gegeven? Hierop zijn twee verschillende visies die in verscheidene teksten over Dante’s invloeden op de *Decamerone* besproken worden. Een aantal van deze teksten zijn afkomstig van Robert Hollander. Volgens hem is er een ‘naturalist’ visie en een ‘moralist’ visie. Volgens de naturalistische visie wordt Boccaccio, door zijn boek als koppelaar te karakteriseren, gepresenteerd als een voorvechter van de nieuwe moraal. Weg van Dante’s duisterheid en de duisterheid van de Middeleeuwen. Volgens de moralistische visie is de ondertitel een waarschuwing tegen de wellustige inhoud van het boek. Er zouden weleens lezers kunnen zijn die daar aanstoot aan nemen.

4.3 Fortuna

Nog meer invloed van Dante in de *Decamerone* zien we in het thema Fortuna dat Boccaccio heeft gekozen. In de *Decamerone* kunnen we drie hoofdthema’s onderscheiden, namelijk liefde (Amor), het Fortuin (Fortuna) en het vernuft (Ingegno). In de keuze van het thema Fortuna kunnen we de invloed van Dante ontdekken. In de vroege Middeleeuwen zag men Fortuna vooral als het lot, de goddelijke wil die besliste over allerlei menselijke aangelegenheden en waar men niets over te zeggen had. Fortuna werd gezien als een jonge vrouw en werd vaak afgebeeld met haar rad van Fortuin. Dit rad symboliseert het bereiken van harmonie met het cyclische, onvoorspelbare karakter van het leven. Later veranderde dit beeld fundamenteel, mede dankzij Dante. Vanaf dat moment wordt Fortuna gezien als een actief personage in de herverdeling van de materiële rijkdom en geluk. God heeft haar zijn plan toegewezen en zij maakt de beslissingen om dit plan te voltooien. Dante beschrijft haar met het personage Vergilius als volgt:

Uw menselijke kennis is tegen haar niet opgewassen: zij voorziet, oordeelt en bestuurt haar machtsgebied, zoals de anderen het hunne. Haar wisselingen komen nooit tot rust, en noodzaak verleent haar snelheid: zo komt het dikwijls voor dat iemands lot verandert. Zij is iemand die vaak wordt uitgescholden, ook door hen die haar eigenlijk zouden moeten prijzen in plaats van haar ten onrechte en met boze stem te beschimpen. Maar zij is zalig en ze hoort het niet: net als de andere eerste schepselen laat zij blij haar sfeer wentelen, terwijl ze intens van haar zaligheid geniet. (Dante 2010: 66)

Vergilius beschrijft haar hier als een engel, die voortdurend rijkdom en geluk aan mensen toekent of afpakt en dat allemaal volgens het ondoorgrondelijke meesterplan van God.

Boccaccio heeft zich laten inspireren door Dante’s Fortuna en haar een hoofdrol gegeven in zijn *Decamerone*.

The preamble of the story tell of Fortune’s inscrutable permutations. Fortuna, Paminea states, controls all the affairs we unthinkingly call our own, moving them now in one direction, now in another, without following any discernible plan. The description is a clear echo of Dante’s representation of Fortune... (Mazotta 1986: 83)

In de *Decamerone* is Fortuna's belangrijkste rol om over de uitkomst van acties en gebeurtenissen te beslissen. Ze ziet en hoort alles en niemand ontgaat haar. De personages hebben dan ook ontzettend veel gezag voor Fortuna en haar plannen, maar toch zien we ook de constante strijd en uitdaging die zij met dit onvoorspelbare karakter van Fortuna aangaan. De personages in de *Decamerone* willen zich niet neerleggen bij hun lot, maar proberen het voor zichzelf zo positief mogelijk te laten uitvallen. Dit doen zij met behulp van de andere krachten, namelijk de liefde en het vernuft. Aan de ene kant wordt men door de *Decamerone* gewaarschuwd voor het zoeken naar het fortuin, maar aan de andere kant wordt ook benadrukt dat het belangrijk is om er klaar voor te zijn de kans aan te pakken wanneer die er is en je eigen fortuin te maken. Zo zijn er verhalen over personages die altijd maar meer willen, die nooit tevreden zijn en daardoor ook aan het kortste eind trekken. Zoals het personage Landolfo Rufolo in het vierde verhaal van dag twee, hij verliest zijn fortuin tijdens een poging het te verdubbelen. Daar tegenover staan dan weer verhalen waarin mensen het fortuin op de juiste manier naar hun hand zetten en het geluk hun uiteindelijk toelicht. Dit zien we bijvoorbeeld in het vierde verhaal van dag zes over de kok en de kraanvogel, waar de kok door een slimme opmerking onder een straf uitkomt.

4.4 Opbouw

De *Divina Commedia* bestaat uit drie delen van drieëndertig canto's. Samen met het inleidende canto bestaat het werk dus uit honderd canto's. De *Decamerone* bestaat uit tien dagen van tien verhalen, dat zijn dus honderd verhalen in totaal. Is dit slechts toeval?

In Boccaccio's *Vita di Dante* is te lezen dat Boccaccio op de hoogte was van het belang en de betekenis van het feit dat de *Divina Commedia* uit precies honderd canto's bestaat. Hij toont in de biografie ook ontzag en bewondering voor deze opbouw. Hij was zich dus zeker bewust van de opbouw van de *Divina Commedia* toen hij de opbouw van de *Decamerone* creëerde. Ook op de opbouw van de *Decamerone* is er dus invloed van Dante en zijn *Divina Commedia* geweest. Boccaccio heeft met deze opbouw een verwijzing gemaakt naar de *Divina Commedia*.

4.5 Fiammetta en Beatrice

Zelfs in de liefde heeft Boccaccio Dante tot op zekere hoogte geprobeerd na te volgen. Dit is de laatste invloed van Dante op de *Decamerone* die ik apart wil bespreken. Zoals Dante zijn Beatrice had, had Boccaccio zijn Fiammetta, ofwel Maria d'Aquino. Boccaccio geeft haar in zijn verhalen de naam Fiammetta om haar identiteit te beschermen. De rol die Maria in Boccaccio's literatuur heeft lijkt ontzettend veel op de rol die Beatrice in de Dante's literatuur heeft. Deze rol staat voor de verheven en onbereikbare liefde. Fiammetta is een terugkerend personage in een aantal van Boccaccio's werken, zoals in de *Ficcolo* en *L'eleghia di Madonna Fiammetta*. In de *Decamerone* is zij koningin van dag vijf, waar wordt verteld over liefdesavonturen die ondanks allerlei hachelijke verwickelingen toch goed aflopen. Boccaccio schrijft vol lof over haar en schrijft haar veel positieve eigenschappen toe. Ze komt over als een assertieve,

slimme, onafhankelijke en vindingrijke vrouw, maar vooral ook als een heel aardige en vrolijke vrouw. Veel van de eigenschappen die ik net noemde, zien we in deze regel terug: “Dioneo, hou op met dat gescherts en zing een net lied,’ gebood ze, ‘anders zul je mij voor het eerst in je leven kwaad zien.””(Boccaccio 2006: 403) Hieruit blijkt dat ze iemand is die niet zomaar kwaad wordt en altijd vriendelijk tegen mensen is. Ze heeft het beste met iedereen voor, maar wil wel dat anderen zich gedragen zoals het hoort. Ze laat niet met zich sollen, maar zegt wat ze denkt. Dante schrijft in zijn werken ook vol lof over Beatrice. Hij beschrijft haar als een beeldschone alwetende en alles-kunnende engel, deze passage is daar een voorbeeld van:

Toen ik haar aan de overzijde van de stroom zag staan, scheen het mij, ook al was zij gesluiert, dat zij haar oude schoonheid meer overtrof dan zij de andere vrouwen had overtroffen toen zij nog op aarde leefde. Op dat moment voelde ik in mijn binnenste zozeer de prikkel van berouw dat mij datgene wat mij van alle aardse dingen het meest had bekoord het meest vijandig werd. Zo'n wroeging maakte zich van mijn hart meester dat ik, overmand door mij gevoelens, neerviel. (Dante 2010: 293)

In deze passage laat Dante blijken dat de adembenemend mooie Beatrice zijn alles was. Zowel haar innerlijk en uiterlijk hebben hem totaal betoverd en het doet ontzettend veel pijn om zonder haar door te gaan.

4.6 Nog meer Dante

De belangrijkste en duidelijkste aspecten van de *Decamerone* waarin we de invloeden van Dante en zijn *Divina Commedia* terugzien zijn nu besproken. Dit zijn de aspecten waarvan het onmiskenbaar is dat Boccaccio deze ter verering van Dante in zijn werk heeft verwerkt. Ook is er nog een aantal minder duidelijke aspecten in de *Decamerone* die zouden kunnen wijzen op de aanwezigheid van Dante. Hierover verschillen de meningen en er wordt nog steeds onderzoek naar gedaan. Robert Hollander is er bijvoorbeeld van overtuigd dat “each day of the *Decameron* begins with a precise reference to a passage in the *Commedia*.” (Hollander 1997: 54) Maar hij geeft ook toe dat het ontzettend moeilijk is om dit te ontdekken en er een patroon in te vinden. Ook zouden er in de *Decamerone* personages voorkomen die verwijzen naar personages in de *Divina Commedia*. San Ciappelletto, een personage uit de *Decamerone*, zou een Boccacciaanse interpretatie zijn van Brunetto Latini, die in Canto vijftien van de hel voorbij komt. Dit zijn allemaal hele subtiele invloeden en het blijft vooralsnog vaag en incompleet. Het zal waarschijnlijk nog jaren duren voordat hier meer over bekend is. Nu ik de invloeden van Dante in de *Decamerone* besproken heb wil ik me in het volgende hoofdstuk juist richten op de verschillen tussen de *Decamerone* en de *Divina Commedia*.

5. Verschillen tussen de werken

Hoewel de hoofdvraag van deze scriptie gaat over de invloed die Dante en zijn *Divina Commedia* hebben gehad op de *Decamerone*, zal dit hoofdstuk gaan over de verschillen tussen deze twee werken. Ik denk dat de overeenkomsten hierdoor nog duidelijker en opvallender zullen worden. Vanzelfsprekend zijn er ontelbaar veel verschillen tussen de werken, omdat de verhalen natuurlijk een ander narratief hebben, zich in een andere omgeving afspelen, het ene verhaal poëzie is en het andere is proza, etcetera. Op deze vanzelfsprekende verschillen wil ik me dan ook niet focussen, maar juist op de minder opvallende verschillen.

5.1 Taalgebruik

Het eerste verschil dat ik wil bespreken is het taalgebruik. Dat is in de eerste instantie misschien verwarrend, omdat in het vorige hoofdstuk de overeenkomsten tussen het taalgebruik besproken zijn, maar er zijn zeker ook verschillen. De overeenkomsten hadden betrekking op de soort taal, Toscaans, terwijl de verschillen betrekking hebben op de toon waarin de werken geschreven zijn. Dante's toon was, ook volgens Boccaccio, statig, elegant verheven en streng. Hij beschreef de dingen op belerende en gestructureerde manier en met een spirituele en strenge ondertoon. Boccaccio's toon daarentegen was speels en wat simpeler. Hij verwerkte humor en sarcasme in zijn werken en had een meer wereldlijke en humanistische benadering. Deze verschillen in toon hebben te maken met hun verschillende karakters. Iedereen is natuurlijk anders. Boccaccio keek wat luchtiger tegen het leven aan dan Dante, die alles heel zwaar en serieus nam. Ook hadden Boccaccio en Dante allebei een heel ander doel voor ogen met hun werken. Dante wilde echt een literair hoogtepunt neerzetten, terwijl Boccaccio gewoon een vermakelijk verhaal schreef. Hij wist dat hij Dante nooit kon evenaren en dat er dus geen reden was om net zo'n serieus en streng verhaal als Dante te schrijven.

5.2 Kijk op religie

Boccaccio en Dante waren allebei zeer religieus, maar ze hebben de religieuze aspecten in hun werk allebei op een verschillende manier vorm gegeven. Boccaccio beschrijft zijn personages echt als mensen. Hij beschrijft hun leven, hun daden en hun emoties en dat is ook wat er toe doet. Dante focust zich juist op de ziel van de personages en op het leven na de dood.

Boccaccio geeft in de *Decamerone* veel kritiek op de geestelijken en beschuldigt ze in verschillende verhalen van zondig gedrag. Op het tweede verhaal van de eerste dag beschuldigt hij de kerk zelfs van duivelse praktijken. Neifile vertelt hier het verhaal van de jood Abraham die naar het pauselijke hof in Rome trekt. Hij ziet daar schandelijk wandrag bij alle geestelijken die zich ook nog eens bezighouden met 'duivelse praktijken'. In verschillende verhalen in de *Decamerone* valt Boccaccio de kerk aan door dronkenschap, lust en losbandigheid van geestelijken te beschrijven. Hij doet dit alles op een humoristische manier, maar probeert zo wel een boodschap over te brengen. Namelijk dat ook de geestelijken niet heilig zijn en zich gewoon aan de regels horen te houden. Ook Dante heeft in de *Divina*

Commedia kritiek op de kerk en geestelijken, maar op een minder harde manier dan Boccaccio dat doet. Dante bespreekt in zijn werk de straffen die de geestelijken hebben gehad voor hun wandaden en hoe ze nu nog steeds gestraft worden in het dodenrijk, terwijl Boccaccio echt de daden zelf beschrijft. Boccaccio laat met zijn werk op een humoristische manier zien dat niemand perfect is en dat mensen soms heel ver gaan. Zo gaat het tweede verhaal van dag zeven over een vrouw die haar man bedriegt met een minnaar. Terwijl ze seks hebben staat ze gebukt tegen een ton waar haar man in zit om deze schoon te maken omdat hij de ton aan de minnaar wil verkopen. Dit is natuurlijk een grappige manier om het onderwerp ontrouw te bespreken. Wat Boccaccio doet op een humoristische manier, doet Dante op een serieuze manier en hij laat ook meteen zien wat de consequenties hiervan zijn. Hij vertelt bijvoorbeeld op een strenge toon over mensen die zelfmoord hebben gepleegd. Dat dit een zonde is en daardoor gestraft worden in de hel, door harpijen met scherpe klauwen of opgejaagd door jachthonden.

5.3 Personages

Ook in de beschrijving van de personages zijn verschillen te ontdekken. Boccaccio is een meester in het karakteriseren van de personages in zijn verhalen. Hij kent ze stuk voor stuk verschillende unieke kwaliteiten en kenmerken toe die invloed hebben op hun acties. Ze hebben allemaal een verschillende motivatie voor de dingen die zij doen. De meeste van deze motivaties zijn realistisch en zouden ook in het dagelijkse leven voor kunnen komen. Hierdoor komt de *Decamerone* realistisch en aards over. De *Divina Commedia* is alles behalve dat, hierin staat juist het goddelijke en het verhevene centraal. Het verhaal heeft niets te maken met de dingen van alledag, maar gaat juist over het leven na de dood. De personages van Dante blijven ook wat vlakker dan die van Boccaccio. Dit komt doordat zij slechts 'zijn', ze doen niets meer. In de *Decamerone* draait het allemaal om de motivatie die de personages hebben om iets te doen. Dit is ook belangrijk, omdat alles wat zij gaan doen nog moet gebeuren. In de *Divina Commedia* worden deze motivaties helemaal niet beschreven. Dit is ook niet relevant, want ze hebben alles al gedaan, hun leven is voorbij. Ze worden nu gestraft voor hun daden. De motivatie die ze voor hun daden hadden, is niet belangrijk. In beide verhalen komen ontzettend veel personages voorbij, maar in de *Divina Commedia* worden ze vooral genoemd, terwijl ze in de *Decamerone* ook echt een rol hebben.

5.4 Waarom deze verschillen?

Hollander probeert de verschillen tussen de werken te verklaren. Volgens hem had Boccaccio Dante zeker in zijn gedachten toen hij de *Decamerone* schreef, maar hij hield dit wel op de achtergrond. Volgens deze kijk zou Boccaccio Dante's *Commedia* slechts als een potentieel model hebben beschouwd. Hij bewonderde Dante en zijn werk enorm en keek er tegenop. Daarom heeft hij de dingen die hij zo bewonderde ook in zijn werk proberen te verweven. Voor Boccaccio zou de *Divina Commedia* een soort van monument zijn en niet een "pressing literary presence." (Hollander 1997, 2) Hij heeft dus een werk geschreven waarmee hij ook dicht bij zichzelf blijft. Er zitten inderdaad talrijke elementen van de *Divina Commedia* in, maar de *Decamerone* heeft ook zeker een eigen persoonlijkheid die duidelijk overheerst.

Conclusie

De vraag die ik met dit onderzoek wil beantwoorden is: In hoeverre zijn er in Boccaccio's *Decamerone* invloeden van Dante en zijn *La Divina Commedia* terug te vinden? In eerste instantie was ik er van overtuigd dat de *Decamerone* en de *Divina Commedia* veel overeenkomsten zouden vertonen. Boccaccio was zo vol van bewondering voor Dante dat dit voor mijn gevoel wel zo moest zijn. Bij nadere bestudering blijkt dat dit veel minder het geval is dan ik dacht. Dante en zijn *Divina Commedia* hebben zeker een plekje in de *Decamerone*, maar de twee werken vertonen meer verschillen dan overeenkomsten.

Het zijn eigenlijk twee totaal verschillende werken. In het narratief vertonen de verhalen geen enkele overeenkomst en de verhalen spelen zich dan ook af in compleet verschillende omgevingen. De *Divina Commedia* is poëtisch, terwijl de *Decamerone* prozaïsch is. In de beschrijving van de personages en het algemene taalgebruik heeft Boccaccio Dante niet nagevolgd, maar juist voor een eigen stijl gekozen. Ook hebben de schrijvers overduidelijk een verschillende houding ten opzichte van religie en dit schemert ook in hun werken door.

Ondanks de grote verschillen tussen de twee werken is het onmiskenbaar dat er toch zeker wel invloeden van Dante in de *Decamerone* zijn terug te vinden. Zo verwijst Boccaccio met de opbouw, het taalgebruik en de ondertitel van de *Decamerone* (*Prencipe Galeotto*) naar de *Divina Commedia*. Ook in het thema Fortuna dat Boccaccio heeft gekozen, zien we de invloed van Dante terug.

Dat Boccaccio grote bewondering had voor Dante is een feit. Dit zien we niet alleen door expliciete en impliciete verwijzingen naar Dante in zijn literaire werken, maar ook door de omvangrijke studie die hij naar Dante heeft gedaan. Bij het schrijven van de *Decamerone* heeft Boccaccio Dante wat op afstand gehouden en zijn *Divina Commedia* als een potentieel model beschouwd. Op het eerste gezicht staan de werken los van elkaar en lijkt het alsof ze niets met elkaar te maken hebben. Als je echter wat aandachtiger kijkt, zie je dat ze door talloze kleine en subtiele verwijzingen met elkaar verbonden zijn. Toch blijft de eigenheid van de *Decamerone* overheersen en dat is naar mijn idee ook wat Boccaccio voor ogen had. De invloeden van Dante en zijn meesterwerk de *Divina Commedia* hebben de *Decamerone* verrijkt, maar Boccaccio heeft met zijn *Decamerone* zelf ook een meesterwerk neergezet. Een meesterwerk met een eigen verhaal, eigen personages en een eigen ziel.

Bibliografie

Primaire literatuur

Alighieri, Dante. 2010 *De Goddelijke Komedie*. Frans van Dooren (Vert.). Amsterdam: Ambo. [1320].

Boccaccio, Giovanni. 2006 *Decamerone*. Frans Denissen (Vert.). Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Gennep. [1353].

Boccaccio, Giovanni. 2002 *Het leven van Dante*. Ike Cialona (Vert.) Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Gennep. [1355].

Secundaire literatuur

Branca, Vittore. 1976 *Boccaccio: The Man and His Works*. New York: New York University Press.

Brillenburg Wurth, Kiene & Ann Rigney (Red.). 2006 *Het leven van teksten: Een inleiding tot de literatuurwetenschap*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Cioffari, Vincenzo. 1947 "The Function of Fortune in Dante, Boccaccio and Machiavelli." *Italica* 25: 1-13.

Clarke, K.P.. 2010 "Boccaccio's Expositions on Dante's 'Comedy'." *Medium Aevum* 79: 372.

Dooren, Frans van. 1999 *Geschiedenis van de klassieke Italiaanse Literatuur*. Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Gennep.

Edwards, Robert R.. 2005 "Abandoned Women: Rewriting the Classics in Dante, Boccaccio and Chaucer." *Modern Philology* 103: 240-243.

Gorp, H. van, D. Delabastita & R. Ghesquiere. 2007 *Lexicon van literaire termen*. Mechelen: Wolters Plantyn.

Hollander, Robert. 1977 *Boccaccio's Two Venuses*. New York: Columbia University Press.

Hollander, Robert. 1997 *Boccaccio's Dante and the shaping force of satire*. The United States of America: The University of Michigan Press.

Mazotta, Giuseppe. 1986 *The world at play in Boccaccio's Decameron*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Menocal, Maria Rosa. 1991 *Writing in Dante's Cult of Truth: From Borges to Boccaccio*. Durham en Londen: Duke University Press.

Santangelo, Enrico. 2008 "Renewal through the Classics: Irony, Parody, Intertextuality in the Decameron." *Graft & Transplant* 1.

Geraadpleegde websites

Decameron Web: <http://www.brown.edu/Departments/Italian_Studies/dweb/index.php> Juni 2011